

Entrevista a Max Cahner, marmessor del testament de Joan Fuster

“Fuster se'n pot anar tranquil”

Coneix tots els punts del testament de Fuster, però no en vol parlar gaire. Sobre ell i dos marmessors més recau una greu responsabilitat: interpretar la voluntat de Fuster. En aquesta entrevista parla del geni de Sueca, de la seva obra i del seu testament. I d'altres aspectes personals.

Senyor Cahner, Fuster és mort...

—Sí, sí. De fet, m'ha costat molt de fer-me'n càrrec, però s'ha mort. I no té retorn, això.

—¿Què li ha passat, a vostè, pel cap aquests dies?

—Que s'ha mort una persona molt important per al país, un dels personatges que més ha influït en les idees d'amplis sectors del País Valencià i de tots els Països Catalans. I personalment he perdut un dels amics amb els quals em sentia més lligat. Segurament, no ho notaré només ara, perquè això va sortint a glops. Quan baixava cap a Sueca el dia que es va morir, acompanyat d'en Joaquim Maluquer, de tant en tant tenia la sensació que anava a veure en Joan. Llavors m'havia de dir a mi mateix: “No, no, vas a acomiadar-te d'en Joan”. Hi ha gent que quan li passa una cosa d'aquestes, li agafa una desesperació, un desconsol molt viu, es posa a plorar... La meua reacció és aparentment d'aguantar-ho molt bé i de fer el que toca, però després et vas fent càrrec que ell ja no hi és, i del que això representa com a buit important per al país i també personalment.

—Algú ha arribat a dir que la mort de Fuster s'havia sentit més a Catalunya que no al País Valencià. Vostè era a l'enterrament de Sueca. ¿És veritat, això?

—Si haguéssim de judicar per la gent de Catalunya que va anar a l'enterrament... hi havia relativament poca gent. També és normal que un dia de cada dia la gent no hi pugui anar. Sueca es va bolcar en l'enterrament. La gent deixava de treballar, sortia al balcó... Sueca realment se l'estimava. A l'enterrament hi havia gent com Casp, es van rebre telegrams de gent com la Rita Barberà... Excepte la reacció més extemporània del senyor González Lizondo, crec que la gent al

País Valencià ha considerat Fuster com un dels homes més importants del segle XX.

—*El diari gironí El Punt publicava amb motiu de la mort de Fuster en portada: “Els Països Catalans es queden sense punt de referència nacional”. ¿És tan dramàtic?*

—Els Països Catalans es queden sense la persona que ha posat els punts de referència, però els punts hi són. L'obra de Fuster no s'ha mort amb Fuster, ni tan sols ha quedat aturada. És una obra que marca moltes possibilitats de desenvolupar la comunitat nacional des del punt de vista polític, cultural, històric... És una línia encetada per Fuster i que continuarà. Els punts de referència hi són.

—¿Fuster se'n pot anar tranquil respecte al futur de la comunitat nacional que ell va descobrir?

—Ell se'n pot anar tranquil per la feina enorme que ha fet, per l'honestedat amb què l'ha feta, per la capacitat de convèncer molta gent. Prova d'això és que tots els polítics, excepte uns quants, se senten obligats ara a dir que ells fan el que volia Fuster. Fuster s'hauria de sentir molt satisfet del que ha deixat al darrere. Que el país se'n surti o no, això depèn dels valencians, o dels catalans, o de qui sigui. Fuster no podia fer més del que va fer, no era un líder de masses. Però bona part de la seva obra ha estat assumida: sense ell el País Valencià no tindria divisió comarcal com el Principat, i sense ell els cercles universitaris no haurien assumit un grau de cohesió nacional com el que han mantingut, entre moltes altres coses.

—Vostè va ser l'editor de *Nosaltres els valencians*, l'any 1962. ¿Com va convèncer Fuster que l'escrigués?

—Vam anar a Sueca i li vam proposar que fes un llibre del tipus *Notícia de Catalunya*, però aplicat al País Valencià. Com que sembla que *Notícia de Catalu-*

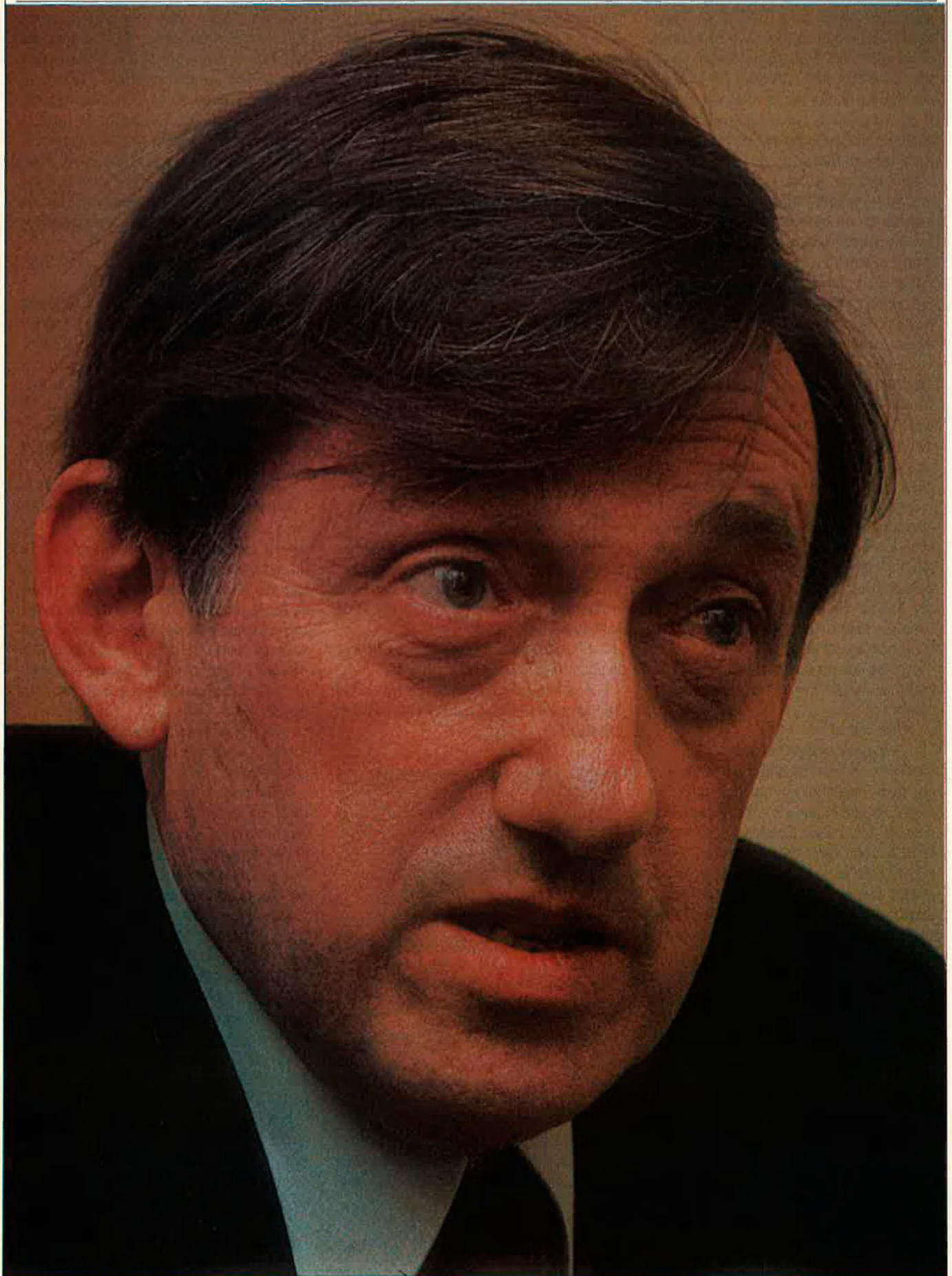
nya s'havia de titular “Nosaltres els catalans”, de forma natural el llibre de Fuster es va dir *Nosaltres els valencians*. I la veritat és que ens va costar poc de convèncer-lo. De fet ell ja tenia alguns textos que havia anat escrivint sobre el tema. El va fer molt ràpidament, crec que en dos o tres mesos el va escriure.

—¿Quan va tenir el llibre a les mans va tenir la sensació que hi tenia alguna cosa important?

—Vaig tenir la sensació que era un llibre com el que jo havia pensat que havia de ser, però l'èxit que havia de tenir, no que no el sabia. Tampoc no era de preure aquell èxit. Jo recordo una conversa amb Carles Riba l'any 1958 sobre el País Valencià i ens deia: “Desenganyeu-vos, vosaltres sou molt de la flamarada. Mallorca encara hi és, però del País Valencià oblideu-vos-en, tothom parla en castellà. No hi ha res a fer, i a més el poc que hi ha és xavacà”... És a dir, aquelles idees típiques que a Catalunya es tenia de València: les falles, la paella, la coentor i el virgo de la Visanteta. Ningú no s'imaginava un valencià parlant de cultura en català. I el llibre va ser acollit, i no només pels sectors conscienciats, que si bé no cabien en un taxi com Unió Democràtica abans de la guerra, sí que cabien en tres autobusos. Es van esgotar quatre mil exemplars en una festa del llibre. No ens ho hauríem imaginat mai.

—Després de la mort de Fuster, polítics molt diferents l'han reivindicat i aplaudit. ¿Hi ha perill que es manipuli la seva figura?

—A l'època de Franco tothom citava Maragall, començant per Franco mateix. De tant en tant recitaven algun vers de l'*Oda a Espanya*: “ampla és Castella, doneu-li les mans germans...”, és a dir la concòrdia espanyola. Però mai no van citar l'*Adéu a Espanya*, que també va escriure Maragall i on diu: “Has després

d'entendre an els teus fills? Adéu Espanya!". Amb Espriu passava el mateix. Tothom citava: "Fills de Sepharad, diversos són els homes i diverses les parles, i convindran molts noms a un sol amor". Però silenciaven altres versos d'Espriu: "que sàpiga Sepharad que no podem mai ser si no som lliures".

Tot autor pot ser objecte de manipulació. Fins ara amb Fuster no passava, però amb motiu de la mort m'he esgarrifat de les coses que s'han arribat a dir. El president Lerma va arribar a dir que sense Fuster això que està fent ell no ho podria fer. Segurament que té raó, però el que no és veritat és que fos això el que Fuster volia. Fuster volia això i molt més. Ell volia que el país fos normal. Ell va dir clarament que mentre el català no sigui l'única llengua això serà una comèdia. Ell defensava que el nostre país pogués decidir lliurement el seu futur. En això tenen una mica de raó els independentistes quan diuen que ell és el pare de la idea de la independència dels Països Catalans. El que ell deia és que una nació no és nació si no es pot ni plantejar la independència. Això no té res a veure amb el pensament dels polítics que actualment tenen el poder. També comprenc que ells han de dissimular, però hi ha el perill que es deformi el pensament de Fuster.

—¿S'ha de ressituar doncs el pensament de Fuster per a evitar manipulacions?

—Crec que sí.

—¿I a qui li toca de fer-ho?

—Toca als intel·lectuals, als polítics, a qui sigui. Fuster no pot ser manipulat. No es pot dir que el que ell volia era la unitat cultural dels Països Catalans. No és veritat! Ell volia més. ¡No crec tampoc que ell volgués la solució del senyor Guia, perquè mai no s'ho va plantejar explícitament, però si li preguntaves la seva idea era claríssima. Ell el que volia era posar les bases mínimes, però les bases mínimes per a ell significaven caminar cap a una solució nacional autodeterminada dels Països Catalans.

—¿És cert que els marmessors volien acceptar l'ofertament de la Generalitat valenciana per a fer un enterrament més solemne?

—El senyor Maluquer i jo vam arribar a Sueca diumenge, a les onze de la nit, i l'ofertament de la Generalitat havia passat a la tarda. Jo a aquestes negociacions no hi vaig assistir. En tot cas crec que s'havia de respectar la idea de Fuster de no fer unes pompes excessivament grans i

que s'havia de respectar també el paper de les autoritats del país, i que tot això havia de sortir d'una negociació. Quan jo vaig arribar ja no hi havia en Lerma i la proposta de la Generalitat que vaig veure per escrit és la que finalment es va realitzar. Sembla que Lerma hauria volgut que trasladesin el fèretre a la Generalitat o a

JORDI MORERA

"Amb motiu de la seva mort m'he esgarrifat de les coses que s'han arribat a dir de Fuster."

la Universitat de València. D'altra banda, hi havia la gent de Sueca que no ho volia... Era molt complicat. És evident que Fuster hauria dit que no a l'ofertament de la Generalitat.

—El testament de Fuster sembla que indica que la biblioteca particular...

—Abans cal dir una cosa i és que no hi ha cap garantia que aquest sigui l'últim testament.

JORDI MORERA

"No farem res fins que no sapiguem si realment som els marmessors. Seria ridícul, que féssim el contrari."

—¿N'hi pot haver un altre?

—Hi ha un testament que jo coneixia perquè Fuster em va preguntar si jo tenia cap inconvenient a ser marmessor, i això m'ho va dir fa vint anys.

—¿No li va tornar a comentar res?

—No, aquestes coses no es comenten

cada dia. Però pensem una cosa: quan ell va redactar el testament, fa vint anys, no hi havia la Generalitat, els ajuntaments no eren precisament sensibles a la cultura i menys a la catalana... A més, sembla que quan va morir Fermí Cortés, un dels marmessors, va anar al notari per fer unes modificacions del testament. Però això no ho sabem, perquè ell no tenia perquè dir-ho. Nosaltres vam regirar els seus calaixos i va sortir el testament que ja coneixíem.

—¿Fins quan esperaran a saber si hi ha un segon testament o no?

—Qui dóna el certificat és el Registre Central d'últimes voluntats de Madrid. Abans de quinze dies no podem sol·licitar que ens diguin si existeix el segon testament o no. Vam quedar que, la gestió, la faria un gestor administratiu i quan arribés la resposta, en cas que continuéssim sent els marmessors començaríem a exercir com a tals.

—Es comenta que els marmessors destriaran les cartes privades de les públiques...

—És evident que si en una carta hi ha un tema delicat per a una tercera persona que viu s'haurà d'esperar uns anys abans de fer-la pública. D'altra banda, les cartes entre Fuster i Carles Riba segur que no parlen d'una altra cosa que no sigui alta literatura i alta ideologia. No me'ls imagino parlant de si tal senyor era un ruc o no ho era.

—Per tant vostès exerciran aquesta funció de destriar la seva correspondència privada...

—Tampoc no ho sé. En principi Josep Palàcios ja tindrà prou criteri per a fer-ho. Són coses sense tanta importància, i es pot deixar en la persona de l'hereu. De tota manera, no sé si legalment això ho pot fer només l'hereu. Jo crec que els marmessors poden assentar les bases, però no poden fer de gestors del fons Fuster. Seria un inconvenient, perquè uns viuen a Barcelona i uns altres viuen a València.

—¿Fuster li havia dit mai que volia que les seves cartes anessin a parar a un arxiu de Catalunya perquè creia que al País Valencià no hi havia cap lloc que oferís les garanties suficients?

—Continuo dient que el testament és escrit en un moment que no hi havia les institucions d'ara, i és ple de clàusules de seguretat. L'any 1972 hi havia en Franco, el jefe del Movimiento... S'ha de mirar l'esperit i el perquè va redactar el testament com ho va fer. Els marmessors han

d'interpretar, no gestionar.

—Vostè a priori té la intenció de consultar algú més que no siguin els altres marmessors?

—En tot cas, cap de nosaltres no farem cap consulta sense l'acord dels altres marmessors. Vam acordar-ho clarament. I, evidentment, no farem res fins que no sapiguem si realment som els marmessors del seu testament. Seria ridícul, que féssim el contrari.

—Últimament sembla que alguna força oculta el crida cap a València: fa poc el Tribunal Suprem ha dictat a favor seu en el plet que havia interposat en relació amb la plaça de catedràtic a la Universitat de València, un plet que vostè va presentar fa cinc anys i mig. La sentència obliga a repetir les oposicions en els mateixos termes que foren convocades. Tant de temps després, ¿encara conserva les ganes d'anar a donar a classe a València?

—És clar que sí. Jo actualment no faig de professor a la Universitat de Barcelona com havia fet perquè exerceixo un càrrec provisional que és incompatible per llei: Comissari del Teatre Nacional de Catalunya. Però això és una cosa que s'està acabant, perquè el teatre s'està acabant. I jo no vull ser administrador de teatre, mai no m'havia plantejat aquesta feina. Ara tampoc no sóc diputat, no tinc cap càrrec públic... Jo haig de tornar a la universitat. I m'agradaria tornar-hi, és clar, com a catedràtic.

—Li fa la mateixa il·lusió fer-ho a València ara que fa sis anys?

—Sí, sí. Bé, ara jo sóc casat i tinc dos fills, cosa que pot representar un problema familiar. Però quan sàpiga segur si tinc la plaça de catedràtic, ja em plantejaré què faig.

—El senyor Albert Hauf, que fou el beneficiat fa cinc anys amb la plaça de catedràtic, no deu estar gaire content...

—Jo sempre he dit que no feia un plet contra el senyor Hauf sinó contra l'administració universitària. Ell s'ha pensat que ho feia tot contra ell. Ha dit que si jo anava a València a donar classe ho polititzaria i que la situació de la llengua no ho recomanava. La meua capacitat de no crear conflictes, no l'ha de judicar ell. Jo a València no he estat mai mal vist, mal-

grat que pugui tenir una imatge de radical. Conec prou el País Valencià per a saber com tractar els temes. També va dir que jo havia guanyat el plet perquè era "un polític poderós i ric". Primer, no sóc un polític poderós i mai no he utilitzat els meus càrrecs polítics per a beneficiar-me. Per tant, poderós no ho sóc. ¿I ric? Jo m'he guanyat la vida amb uns sous. Un plet val diners, però no cal ser ric. El cost del plet no passa de 45.000 pessetes cada any. No cal ser molt milionari per a pagar això.

—¿Troba a faltar la seva feina com a editor del diari Avui?

—La de l'Avui era una feina difícil. L'objectiu era fer un gran diari nacional en català. Es pot dir que és un diari nacional però no gran, sobretot atesa la difusió. Per a aconseguir-ho calien diners,

perdre la confiança en vostè. ¿Com és que vostè no ha perdut la confiança en CDC?

—Ja ho vaig dir en el seu moment, i continuo dient que penso que CDC continua sent, des de la transició i fins ara, la via més útil per a reconstruir el país. Podria ser millor, evidentment, però és la millor. I això ho penso amb independència del meu desacord per la marginació de què he patit. De tota manera, aquesta tasca immensa que és reconstruir el país Convergència no la pot fer sola, sinó que ha de ser funció de molts partits i col·lectius diversos.

—¿I quin ha de ser l'objectiu final d'aquests partits i col·lectius?

—Que Catalunya pugui viure segons vulgui. Aquesta és l'única garantia per al nostre país, perquè viure eternament fent equilibris no ho és. Els equilibris només són vàlids com a solució temporal. Només guanyant les eleccions, per exemple, no s'avança cap a l'objectiu final.

—¿Convergència pot deixar de ser a curt termini la millor via per a la reconstrucció del país?

—Ara no puc parlar amb tant coneixement de causa, perquè estic menys en relació amb les preses de decisió del partit. En tot cas, tot depèn del què es faci, i de moment no veig elements intrínsecs del partit que em permetin dir que Convergència no pot aconseguir conduir Catalunya fins al lloc

que li correpon. Dit això, és evident que hi ha coses que jo les faria diferent.

—L'aparició d'ERC com a tercera força política amb un missatge independentista, no l'ha posat, a vostè i a altres membres del sector més nacionalista de CDC, en una disjuntiva?

—ERC és una opció política que respon a una sensibilitat determinada. Una sensibilitat que pot ser ben o mal utilitzada. Si, per exemple, ERC es perdés en baralles internes sobre el lideratge seria ben trist. En canvi, si ERC treballa per ajudar a conduir el país a més altes cotes de sobirania, doncs benvinguda sigui. Jo el que vull és fer el màxim de servei possible al país, i el que m'interessa són els resultats. M'interessen molt més els programes polítics que els partits polítics.

Eduard Voltas

¿Què farà Cahner?

Ha estat diputat, conseller de Cultura, editor primer i president després del diari Avui, i representant destacat de l'ala més nacionalista de Convergència. Ara es veu que li han perdut la confiança. Ell resta fidel al partit, sobretot en públic, però no poca gent espera que Cahner faci un gest. Un gest cap a la plena sobirania i un gest de nació completa. Per ara, prou feina té amb el testament de Fuster, el seu amic perdut. Però després... ¿Què farà Max Cahner?

mitjans humans i tècnics, etc. I els mitjans que calien no van venir mai. I ja se sap que quan les coses van malament es gasten més diners del compte. De tota manera, la meua sortida de l'Avui és un tema complicat, perquè és més aviat...

—¿Més aviat un tema polític?

—Normalment el president d'un diari és el soci majoritari. Jo no vaig ser editor primer i president després com a soci majoritari, sinó com a persona de confiança de la societat majoritària dins del diari; una societat majoritària vinculada a destacats membres de Convergència Democràtica de Catalunya. En un moment donat sembla que ells van perdre la confiança en mi i van creure oportú de rellevar-me.

—Segons que es desprèn de les seves paraules, en un moment donat CDC va